

System rozliczeń płatności w Unii Europejskiej

Paweł Durkiewicz, mgr

Katedra Informatyki Gospodarczej i Analiz Ekonomicznych, Wydział Nauk Ekonomicznych UW

Wprowadzenie

Polska stoi u progu wejścia do Unii Europejskiej. W wielu sferach gospodarki następuje dostosowywanie polskich regulacji prawnych do norm unijnych. Proces ten nie ominął systemu bankowego, a zwłaszcza rozliczeń międzybankowych.

W tym opracowaniu przyjrzymy się systemowi rozliczeń płatności wielkokwotowych (LVSP¹) — TARGET², który funkcjonuje w Unii Europejskiej.

System TARGET jest europejskim międzybankowym systemem transferu funduszy. Został zaprojektowany w celu wspierania polityki monetarnej w strefie euro i promowania sprawnych systemów płatności. Przyczynia się do integracji i stabilności rynku finansowego w tej strefie. System TARGET przetwarza tylko transfery kredytowe denominowane w euro. System ten jest w stanie przetwarzać płatności transgraniczne denominowane w euro w taki sposób, jakby były płatnościami krajowymi. Umożliwia on dokonywanie płatności, zwłaszcza wysokokwotowych (dotyczących między innymi transakcji rynku walutowego i pieniężnego) w strefie euro po niskich kosztach i z zapewnieniem wymogów bezpieczeństwa.

W systemach typu netto przed dokonaniem ostatecznego rozrachunku zobowiązań wynikających z przekazania do systemu transakcji wykonuje się tzw. kompensatę tych płatności. Kompensata polega na redukcji płatności lub zobowiązań, gdy ten sam uczestnik rozliczeń jest jednocześnie wierzycielem i dłużnikiem. Saldo netto uczestnika obliczane jest w wyniku kompensaty, jako saldo wszystkich płatności wysłanych lub otrzymanych przez użytkownika [*Sprawozdanie...*, 2001, s. 45].

W systemach RTGS rozrachunek płatności odbywa się na bazie pojedynczej transakcji, to znaczy bez stosowania kompensaty. W przypadku rozrachunku brutto występuje indywidualne rozliczenie i rozrachunek każdej transakcji, w przeciwieństwie do rozliczeń netto, które wiążą się z kompensatą wzajemnych zobowiązań [*Sprawozdanie...*, 2001, s. 45]. System TARGET należy do klasy systemów o rozrachunku brutto. Przetwarza zlecenia płatności

¹ Large-value payment system.

² Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer.

automatycznie, jedno po drugim, w czasie ciągłym. Dlatego TARGET umożliwia natychmiastowy i finalny rozrachunek wszystkich płatności, pod warunkiem, że na rachunku nadawcy w jego banku centralnym znajdują się wystarczające środki lub istnieje możliwość przekroczenia stanu konta. W systemie TARGET nie ma ustalonej minimalnej kwoty płatności.

1. Powstanie systemu TARGET

W maju 1995 roku Rada Europejskiego Instytutu Monetarnego (EMI³) zaczęła przygotowywać automatyczny system rozliczeń brutto w czasie rzeczywistym — TARGET, mając na celu umożliwienie prowadzenia jednolitej polityki monetarnej i zapewnienie efektywnego mechanizmu rozliczeń płatności transgranicznych. W tamtym czasie data Trzeciego Stadium Unii Gospodarczej i Monetarnej (EMU⁴) nie była jeszcze ustalona (1 stycznia 1997 albo 1 stycznia 1999). Ponadto nie wiadomo jeszcze, które państwa zamierzały wprowadzić euro [TARGET..., 2001, s. 5].

W tych okolicznościach zdecydowano się na połączenie 15 narodowych systemów rozliczeń brutto (RTGS). Połączenie tych systemów miało się dokonać dzięki pojedynczemu nośnikowi komunikatów (SWIFT⁵) i serii bilateralnych rachunków utrzymywanych przez banki centralne. W celu pokonania potencjalnych trudności wynikających z różnych struktur systemów RTGS ograniczono ich integrację do trzech sfer: zapewnienia płynności w ciągu sesji, specyficznego czasu operacji oraz polityki cenowej dla płatności transgranicznych.

Dodatkowo zdecydowano się na wspólne wymagania bezpieczeństwa. System TARGET musiał funkcjonować w środowisku wolnej konkurencji z innymi systemami płatności wielkokwotowych (LVPS) brutto i netto.

System TARGET rozpoczął swoje funkcjonowanie w poniedziałek 4 stycznia 1999 roku [TARGET..., 2001, s. 5]. Od tego czasu przyczynił się do wprowadzenia jednolitej polityki monetarnej, integracji rynku pieniężnego i efektywnego przetwarzania płatności wysokokwotowych w strefie euro. Wkrótce zaczął być uważany za faktyczny standard dla wysokokwotowych płatności transgranicznych w euro. Ponadto wprowadzenie euro oraz systemu TARGET sprzyjało ujednoczeniu procedur dla płatności krajowych i transgranicznych w strefie euro oraz integracji infrastruktury rynków finansowych.

Najpierw przyjrzymy się głównym zasadom, na których oparte jest funkcjonowanie systemu TARGET. Następnie omówimy kryteria uczestnictwa w systemie i jego strukturę. Później zajmiemy się przepływami płatności oraz wyzwaniami stojącymi przed systemem TARGET w przyszłości.

³ European Monetary Institute.

⁴ Economic and Monetary Union.

⁵ Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication. Drugie znaczenie to standard przesyłania elektronicznych komunikatów między bankami.

2. Zasady funkcjonowania systemu TARGET

Gdy wdrożono system TARGET, określono kilka zasad mających ważne praktyczne konsekwencje:

a) zasada rynkowa

Zgodnie z głównym celem istnienia systemu TARGET (umożliwianie prowadzenia jednolitej polityki monetarnej w stadium Trzecim EMU) korzystanie z systemu jest obligatoryjne tylko w przypadku płatności bezpośrednio związanych z operacjami polityki monetarnej (w których Europejski System Banków Centralnych — ESCB⁶ jest zaangażowany po stronie odbiorcy lub nadawcy). Korzystanie z systemu TARGET nie jest obowiązkowe dla płatności międzybankowych ani dla płatności komercyjnych. Jednak w celu redukcji ryzyka systemowego, obecnego w wysokokwotowych systemach rozrachunkowych, wszystkie takie systemy, dokonujące rozrachunku w euro, muszą korzystać z pośrednictwa systemu TARGET. Ryzyko systemowe polega na tym, że niezdolność jednego z uczestników systemu do wywiązania się ze swoich zobowiązań, w momencie kiedy staną się one wymagalne, spowoduje niezdolność do wywiązania się ze zobowiązań także i innych uczestników systemu [*Information...*, 2000, s. 8].

b) nieodwołalność

Krajowe reguły każdego systemu RTGS należącego do TARGET mówią, że zlecenia płatności są nieodwołalne najpóźniej od momentu, w którym rachunek nadawcy w systemie RTGS jest obciążony kwotą wyszczególnioną w zleceniu płatności [*Information...*, 2000, s. 8].

c) finalność

System TARGET zapewnia podstawę do zarządzania ryzykiem systemów płatności. Umożliwia uczestnikom systemu rozrachunek płatności w trybie natychmiastowym, eliminując w ten sposób ryzyko rozrachunkowe między uczestnikami, istniejące w innych systemach płatności (typu netto). Płatność w TARGET staje się sfinalizowana dla odbiorców, gdy na ich rachunek zostaną przelane środki pieniężne. Oznacza to, że uczestnicy systemu są w stanie dokonać płatności na rzecz końcowych beneficjentów natychmiast, bez ryzyka kredytowego. Ryzyko kredytowe polega na tym, że dłużnik nie wywiąże się ze swojego zobowiązania w momencie, kiedy stanie się ono wymagalne i już nigdy nie będzie się mógł w pełni z niego wywiązać [*Information...*, 2000, s. 8].

3. Kryteria uczestnictwa w systemie

Kryteria uczestnictwa w systemie TARGET zmieniają się zależnie od kraju, zgodnie z ogólnymi zasadami przyjętymi przez banki centralne Unii Europejskiej.

⁶ European System of Central Banks.

Główne kryteria uczestnictwa w systemie są następujące:

- Tylko audytowane instytucje kredytowe, wyszczególnione w Pierwszej Dyrektywie Koordynacji Bankowej (Pierwsza Dyrektywa Rady 77/780/EEC z 12 grudnia 1977 roku na temat koordynacji prawa i regulacji w zakresie instytucji kredytowych) i istniejące w Europejskiej Strefie Ekonomicznej (EEA⁷) mogą być dopuszczone do uczestnictwa w krajowym systemie RTGS za zgodą odpowiedniego Narodowego Banku Centralnego (NCB⁸).
- Departamenty Skarbu centralnych lub lokalnych rządów państw członkowskich, aktywne na rynku pieniężnym.
- Instytucje sektora publicznego państw członkowskich upoważnione do utrzymywania rachunków swoich klientów.
- Firmy inwestycyjne istniejące w Europejskiej Strefie Ekonomicznej, autoryzowane i audytowane przez kompetentne władze.
- Organizacje zapewniające usługi rozliczeniowe i rozrachunkowe, podlegające nadzorowi odpowiednich władz [*Information...*, 2000, s. 9].

Inne kryteria uczestnictwa są następujące:

- Wykluczenie dyskryminacji instytucji kredytowych zarejestrowanych w kraju pochodzenia i licencjonowanych w innych krajach Unii tak długo jak te pierwsze spełniają odpowiednie standardy prawne i techniczne.
- W zależności od struktury i organizacji prawnej każdego systemu RTGS, instytucja kredytowa może być zmuszona do spełnienia dodatkowych kryteriów, takich jak adekwatna kapitalizacja, minimalna liczba transakcji lub opłata wejściowa, takie kryteria uczestnictwa muszą być podane do publicznej wiadomości.
- Uczestnicy krajowych systemów RTGS są upoważnieni do wysyłania płatności za pośrednictwem systemu TARGET. Są zobligowani do akceptowania płatności przetwarzanych przez system TARGET. TARGET zapewnia zwrot płatności do nadawcy, gdy uczestnik systemu RTGS odbiorcy nie może odebrać funduszy [*Information...*, 2000, s. 9].

4. Struktura systemu TARGET

System TARGET jest zdecentralizowanym systemem płatności, składającym się z krajowych systemów RTGS i mechanizmu płatności Europejskiego Banku Centralnego (EPM⁹), połączonych ze sobą przez system połączeń wzajemnych¹⁰ (rys. 1.). System TARGET korzysta z istniejącej infrastruktury w państwach członkowskich. Rachunki rozrachunkowe uczestników systemu RTGS są utrzymywane w narodowych bankach centralnych. Indywidualne komunikaty płatności są wymieniane bilateralnie i bezpośrednio między dwoma zainteresowanymi bankami centralnymi, przy użyciu wzajemnych rachun-

⁷ European Economic Area.

⁸ National Central Bank.

⁹ European Central Bank Payment Mechanism.

¹⁰ Interlinking system.

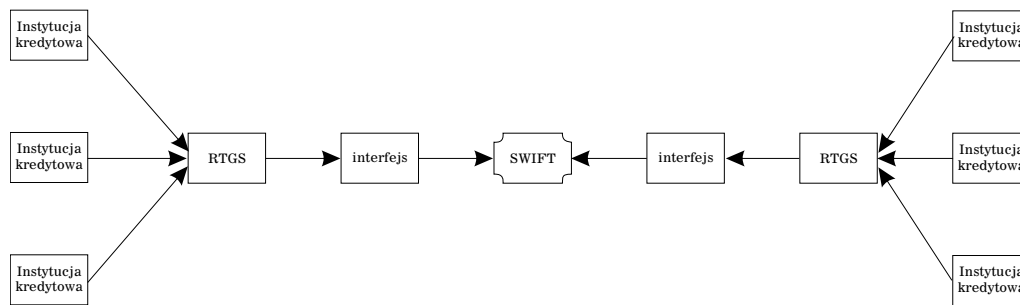
ków dla regulowania płatności i zobowiązań. Tylko kilka ogólnych scentralizowanych funkcji jest wykonywanych przez Europejski Bank Centralny (np. koordynacja i procedury końca dnia w systemie TARGET).

Krajowe systemy RTGS zachowały swoje specyficzne cechy do tego stopnia, żeby były kompatybilne z jednolitą polityką monetarną w strefie euro. Dodatkowo muszą być w zgodzie z: „Minimalnymi Wymaganiami odnośnie do systemów RTGS wewnątrz TARGET”, „Specyfikacjami systemu połączeń wzajemnych” oraz „Wymaganiami bezpieczeństwa w systemie TARGET” [Information..., 2000, s. 10].

Aby umożliwić różnym systemom RTGS przetwarzanie i rozrachunek płatności transgranicznych w euro, uzgodniono pewne wspólne cechy dla systemu połączeń wzajemnych. Integracja koncentruje się na trzech obszarach:

- zapewnienie płynności w ciągu dnia;
- czas funkcjonowania;
- polityka cenowa względem uczestników systemu TARGET.

System RTGS w każdym kraju jest reprezentowany przez odpowiedni narodowy bank centralny.

Rys. 1.

Struktura systemu TARGET

Źródło: opracowanie własne.

5. Połączenie krajowego systemu RTGS z systemem TARGET

System TARGET składa się z:

1. Jednego narodowego systemu RTGS w każdym z krajów członkowskich, które przyjęły euro. Systemy RTGS w tych krajach Unii, które nie przyjęły jeszcze wspólnej polityki monetarnej, mogą się połączyć z systemem TARGET pod warunkiem, że są w stanie przetwarzać transakcje w euro równoległe z narodową walutą.
2. Mechanizmu płatności Europejskiego Banku Centralnego.
3. Systemu połączeń wzajemnych, który łączy systemy RTGS i mechanizm płatności Europejskiego Banku Centralnego. Składa się on z systemu informatycznego, utrzymującego rachunki wewnątrz narodowych banków centralnych do celów rejestracji wzajemnych zobowiązań, wynikających

z transferów płatności oraz sieci telekomunikacyjnej do transmisji danych w czasie rzeczywistym.

Każdy narodowy system RTGS i mechanizm płatności Europejskiego Banku Centralnego składa się z:

1. Systemu informatycznego zapewniającego rozrachunek płatności i zobowiązań oraz kilku opcjonalnych funkcji (zarządzanie płatnościami, zapewnianie doradztwa kredytowego).
2. Infrastruktury telekomunikacyjnej do transmisji w czasie rzeczywistym zleceń płatności i dodatkowych informacji między uczestnikami systemów RTGS oraz narodowymi bankami centralnymi a Europejskim Bankiem Centralnym.

Tylko narodowe banki centralne i Europejski Bank Centralny mogą być uczestnikami systemu połączeń wzajemnych, wchodzącego w skład systemu TARGET.

6. Systemy RTGS włączone do systemu TARGET

Następujące kraje oraz Europejski Bank Centralny wdrożyły systemy RTGS do przetwarzania i rozrachunku krajowych i transgranicznych płatności w euro.

Tabela 1.

Kraje uczestniczące w systemie TARGET

KRAJ	Składniki TARGET
Austria	ARTIS
Belgia	ELLIPS
Dania	DEBES
ECB	EPM
Finlandia	BoF-RTGS
Francja	TBF
Niemcy	ELS
Wielka Brytania	CHAPS Euro
Grecja	HERMES Euro
Irlandia	IRIS
Włochy	BI-REL
Luksemburg	LIPS-Gross
Holandia	TOP
Portugalia	SPGT
Hiszpania	SLBE
Szwecja	Euro-RIX

Źródło: [Information..., 2000, s. 12]

7. Funkcjonowanie systemu TARGET

System TARGET stworzono mając na uwadze trzy cele:

- 1) prowadzenie jednolitej polityki monetarnej w systemie europejskim,
- 2) zwiększenie efektywności europejskich rozliczeń transgranicznych,
- 3) zapewnienie niezawodnego mechanizmu rozrachunku płatności transgranicznych.

Po dwóch latach funkcjonowania nie ma wątpliwości, że system TARGET osiągnął stawiane przed nim cele. Krótco po wprowadzeniu systemu w życie w 1999 roku, spread stóp procentowych na rynku pieniężnym w strefie euro zmniejszył się, umożliwiając wspólną politykę monetarną [TARGET..., 2001, s. 6].

Wzrost zapotrzebowania na usługi systemu TARGET zaraz po jego uruchomieniu wskazuje na powszechną akceptację i satysfakcję środowiska bankowego z korzyści wynikających z rozrachunku w czasie rzeczywistym oraz automatycznego przetwarzania płatności. W tych okolicznościach system TARGET przyczynił się znacząco do rozwoju procedur rozliczeniowych. Przez ostatnie dwa lata ponad 5000 instytucji uczestniczyło w systemie TARGET, a całkowita suma banków korzystających z systemu TARGET (włączając filie i pełnomocników) przekroczyła 35 000 [TARGET..., 2001, s. 6].

TARGET stał się najpowszechniej używanym w Europie systemem rozliczeń płatności w euro. W tym samym okresie prawie 70% całkowitego obrotu wysokokwotowych płatności w strefie euro było przetwarzanych przez TARGET.

Spadek ruchu transgranicznego w systemie TARGET podczas świąt publicznych w USA wskazuje, że TARGET z sukcesem przyciągnął znaczną część rozrachunku płatności związanych z rynkiem walutowym.

W 2000 roku system TARGET przetwarzał dziennie średnio 188 000 płatności o wartości 1,033 mld euro. System miał zatem obrót równy PKB całej sfery euro w ciągu mniej niż sześciu dni. W systemie TARGET dokonano 40 000 płatności transgranicznych na kwotę 432 mld euro [TARGET..., 2001, s. 6].

Co więcej, dzienny wzrost aktywności transgranicznej w TARGET w ciągu ostatnich dwóch lat odzwierciedla wzrost integracji rynków finansowych w Unii Europejskiej. Szczególnie transgraniczne transfery międzybankowe w systemie TARGET były szeroko stosowane przez instytucje kredytowe dla utrzymania płynności transgranicznej. Dlatego TARGET był uważany za kluczowy element w zapewnianiu efektywnej redystrybucji płynności w sferze euro.

Chociaż spodziewano się, że płatności klientów będą przetwarzane przez inne systemy, wykorzystanie systemu TARGET do rozrachunku transgranicznych płatności klientów wzrosło, licząc obrót, o 105% między 1999 a 2000 rokiem. Można to wyjaśnić przez progresywne odchodzenie w 1999 i 2000 roku płatności komercyjnych od systemu banków korespondentów do systemów międzybankowych, takich jak TARGET [TARGET..., 2001, s. 7].

8. Przepływy płatności w systemie TARGET

W 2000 roku system TARGET przetworzył dziennie średnio 188 000 płatności o wartości 1,033 mld euro. Porównując rok 2000 z 1999 widać wzrost wykorzystania systemu TARGET. W 2000 roku średni obrót przetwarzany dziennie wzrósł o 12%. Ten wzrost wynikał ze wzrostu (20%) wykorzystania systemu TARGET do rozliczania płatności transgranicznych. Na poziomie krajowym wzrost był mniejszy (6%). Dodatkowo, jeśli chodzi o wolumen, system TARGET jako całość doświadczył wzrostu (15%) głównie dzięki rosnącemu ruchowi transgranicznemu (39%) [TARGET..., 2001, s. 7].

W ciągu ostatnich dwóch lat wartość udziału systemu TARGET w rynku wyniosła około 70%, a wolumen — 52%. Potwierdza to bieżącą opinię rynku o systemie TARGET jako najważniejszym systemie dla wysokokwotowych płatności w euro. W tym samym czasie przepływy w systemie TARGET koncentrowały się na kilku systemach krajowych. W 2000 roku pięć systemów RTGS przetworzyło 78,6% wartości i 86,8% wolumenu wszystkich płatności [TARGET..., 2001, s. 7].

8.1. Przepływy krajowe

W styczniu 1999 roku wartość przetworzonych płatności na poziomie krajowym była wyjątkowo wysoka. System TARGET przetworzył dziennie średnio 678 mld euro. Prawdopodobnym wyjaśnieniem wysokiej przetworzonej wartości transakcji w pierwszym miesiącu funkcjonowania może być strukturalne dostosowanie jako rezultat wprowadzenia euro w sektorze bankowym.

W 2000 roku system TARGET przetworzył dziennie średnio 148 279 krajowych płatności o wartości 601 mld euro. Reprezentuje to mały wzrost w porównaniu z 1999 rokiem. W tym samym roku ruch krajowy reprezentował 58,2% (wartości) i 78,8% (wolumenu) całkowitych przepływów w systemie TARGET. W 1999 roku wielkości te wynosiły 61,1% i 82,4% [TARGET..., 2001, s. 9].

Porównując kraje członkowskie, okazuje się, że przepływ płatności w systemie TARGET jest bardzo skoncentrowany. Jeśli chodzi o wolumen, dwa narodowe banki centralne (niemiecki i włoski) przetwarzają ponad dwie trzecie całkowitej liczby płatności krajowych, a cztery narodowe banki centralne (francuski, niemiecki, hiszpański i włoski) ponad 70% przepływów w systemie TARGET.

Z kolei cztery narodowe banki centralne ze strefy euro (z krajów takich jak Irlandia, Portugalia, Luksemburg i Finlandia) przetwarzają razem mniej niż 4% wartości i wolumenu płatności w systemie TARGET. W krajach spoza strefy euro ruch w systemie TARGET jest bardzo mały, z wyjątkiem Wielkiej Brytanii, która jest bardzo aktywna, jeśli chodzi o płatności transgraniczne [TARGET..., 2001, s. 10].

We Francji i Hiszpanii liczba przetwarzanych płatności jest relatywnie niska, ale wartość wysoka. Wskazuje to, że kraje te używają systemu TARGET głównie do przetwarzania wysokokwotowych płatności z rynków finansowych.

W Niemczech i Włoszech liczba przetwarzanych płatności jest bardzo wysoka, ale przeciętny wolumen płatności jest dużo niższy niż w pierwszej grupie krajów (2,5 mln euro w Niemczech w porównaniu z 22 mln euro we Francji). Wskazuje to na fakt, że w Niemczech i Włoszech system TARGET jest także szeroko wykorzystywany do przetwarzania płatności komercyjnych [TARGET..., 2001, s. 10].

8.2. Przepływy transgraniczne

W 2000 roku system TARGET przetworzył dziennie średnio 39 878 płatności transgranicznych o średniej wartości 432 mld euro, wykazując znaczny wzrost w porównaniu z rokiem 1999.

W ciągu dwóch ostatnich lat udział płatności transgranicznych wzrósł. Wzrost wartości płatności przetwarzanych przez TARGET odzwierciedla progresywną integrację rynków finansowych w strefie euro. Znaczny wzrost wolumenu wskazuje na progresywną zmianę komercyjnych płatności transgranicznych z takiej formy jak korzystanie z systemu banków korespondentów do systemów międzybankowych takich jak TARGET. Jeśli chodzi o wartość, płatności transgraniczne wynosiły 41,8% całkowitych płatności w roku 2000, w porównaniu z 38,9% w 1999 roku. W tym samym okresie udział wolumenu wzrósł z 17,6% do 21,2% [TARGET..., 2001, s. 11].

W 2000 roku płatności międzybankowe stanowiły 96,5% wartości płatności transgranicznych i 65,5% wolumenu. W 1999 roku wielkości te wynosiły odpowiednio: 97,6 i 76,7%.

Także w 2000 roku płatności klientów wzrosły do 3,5% wartości wszystkich płatności transgranicznych o 34,5% wolumenu. W 1999 roku płatności klientów wynosiły odpowiednio: 2,4% i 23,3%.

Dodatkowo, wzrost płatności transgranicznych klientów przetwarzanych przez system TARGET był znaczący, jeśli chodzi o wartość (76%) oraz wolumen (105%) [TARGET..., 2001, s. 12].

9. Wyzwania stojące przed systemem TARGET

Jednym z wyzwań stojących od samego początku przed systemem TARGET jest niejedolite otoczenie funkcjonowania. W ciągu ostatnich dwóch lat uczyniono postęp w integracji procedur rozrachunkowych. Poprawiły się relacje z użytkownikami TARGET oraz wprowadzono procedury zwrotu wydatków — 1 stycznia 2001.

Ponadto Europejski System Banków Centralnych zgodził się na wprowadzenie długoterminowego kalendarza dla TARGET oraz wdrożenia systemu informatycznego TARGET, dostarczającego Unii informacji na temat stanu systemu.

9.1. Relacje z użytkownikami

W 1999 i 2000 roku prowadzono rozmowy z użytkownikami systemu TARGET w celu ułatwienia korzystania z systemu oraz stworzenia możliwości

przekazania pomysłów usprawnień. Na poziomie krajowym odbywały się regularne spotkania regionalnych grup użytkowników systemu TARGET. Dodatkowo organizowano spotkania na szczeblu Europejskiego Systemu Banków Centralnych z reprezentantami uczestników rynku i trzech europejskich stowarzyszeń z sektora kredytowego, aby przedyskutować optymalne sposoby korzystania z systemu TARGET i wymagania stawiane uczestnikom systemu w średnim i długim terminie. Co więcej, Europejski Bank Centralny został zaproszony do uczestnictwa w spotkaniach organizowanych przez pewne grupy uczestników rynku i organizacji bankowych.

Wszystkie spotkania miały na celu uświadomienie i lepsze zaspokojenie potrzeb uczestników. Dialog z użytkownikami systemu TARGET prowadził do pewnych ulepszeń w zakresie integracji. W listopadzie 1999 roku opublikowano dokument zatytułowany „Płatności transgraniczne w systemie TARGET: badanie użytkowników”, w którym jest mowa o dużej satysfakcji banków z systemem TARGET oraz o dwóch sferach, w których spodziewano się rozwoju: dostępności technicznej i integracji końcowych usług. Dodatkowo Europejski Bank Centralny regularnie publikuje raporty na temat systemu TARGET [TARGET..., 2001, s. 22].

9.2. Procedury zwrotu wydatków w systemie TARGET

W ciągu ostatnich dwóch lat doświadczono w kilku przypadkach trudności w zakresie utrzymywania płynności między bankami.

W celu uniknięcia narażenia uczestników systemu na straty wprowadzono procedury zwrotu wydatków w systemie TARGET na wypadek złego funkcjonowania. W praktyce oznacza to, że gdy nie jest możliwe zakończenie przetwarzania poleceń płatności tego samego dnia, uczestnicy krajowych systemów RTGS mają prawo do otrzymania zwrotu płatności. Procedura zwrotu ma na celu skompensowanie uczestnikom pewnych dodatkowych kosztów poniesionych w rezultacie zmniejszenia płynności systemu w przypadku awarii.

W związku z dokonywaniem zwrotów płatności, specjalna reguła zapewnia pokrycie uczestnikom strat poniesionych na skutek awarii systemu. Stopa referencyjna stosowana przy dokonywaniu zwrotów płatności dla uczestników systemu wyprowadzana jest z ostatniej operacji refinansowania. Procedury zwrotów dotyczą płatności krajowych i transgranicznych. W przypadku gdy wadliwe funkcjonowanie systemu TARGET dotyczy jedynie krajowych płatności, NCB może zastosować alternatywne procedury [TARGET..., 2001, s. 23].

Procedura nie dotyczy uczestników pośrednich, chyba że ponieśli straty na skutek zmniejszenia płynności w wyniku złego funkcjonowania systemu TARGET. Procedura zwrotu nie wyklucza ubiegania się przez uczestników o pokrycie strat poniesionych w wyniku wadliwego funkcjonowania systemu. Uczestnicy mogą wybrać: akceptację pokrycia straty, określoną przez procedurę bez żadnych innych prawnych roszczeń albo zamiast tego podjęcie kroków prawnych.

9.3. Usprawnienia techniczne w systemie TARGET

Chociaż system TARGET jest uważany za sukces przez swoich użytkowników, jasne jest, że może jeszcze zostać poprawiony. Techniczne uaktualnienia systemu TARGET pojawiają się co roku.

W porównaniu z ulepszeniami wprowadzonymi w 2000 roku, uaktualnienie z roku 2001 zawierało tylko małe modyfikacje. Na życzenie instytucji kredytowych system został wyposażony w tzw. wskaźnik debetu dla każdej płatności przetwarzanej przez system TARGET. Banki zasygnalizowały, że potrzebują takiej informacji jako podstawy do oceny nadchodzącej płatności. Dodatkowo utrzymywanie formatów danych w systemie połączeń wzajemnych jest ewolucją standardów SWIFT [TARGET..., 2001, s. 26].

9.4. Operacje CLS

Bank zajmujący się operacjami CLS będzie zapewniał globalne usługi rozrachunkowe w wielu walutach dla potrzeb transakcji walutowych, korzystając z mechanizmu płatność za płatność, co oznacza, że płatność w jednej walucie jest rozliczona dopiero w momencie rozliczenia płatności w drugiej walucie. Bank zajmujący się operacjami CLS będzie miał rachunek w Europejskim Banku Centralnym i będzie przetwarzał wszystkie płatności związane z rozrachunkiem płatności w euro dla transakcji walutowych za pośrednictwem mechanizmu płatności Europejskiego Banku Centralnego i systemu TARGET.

Rozrachunek bilansów uczestników będzie się dokonywał natychmiast po rozpoczęciu sesji w systemie TARGET o 7 rano, a kończył w południe [TARGET..., 2001, s. 26].

Operacje CLS muszą być wykonywane na czas. Od początku funkcjonowania systemu TARGET wszystkie uczestniczące narodowe banki centralne oraz Europejski Bank Centralny podejmowały kroki, aby przede wszystkim zapewnić ciągłość funkcjonowania. Dodatkowo, w każdym narodowym banku centralnym i w Europejskim Banku Centralnym wprowadzono alternatywne mechanizmy awaryjnego przetwarzania, mające na celu przetwarzanie ograniczonej liczby bardzo pilnych płatności. Ponadto, Europejski System Banków Centralnych, w kooperacji z sektorem bankowym, pracował nad regułami praktyk handlowych, zapewniających, że powyższe operacje będą efektywne. Te reguły funkcjonowania mają na celu umożliwienie wczesnego wykrywania możliwych problemów i aktywacji na czas procedur awaryjnego przetwarzania.

Negatywny wpływ CLS na wolumen w systemie TARGET może być do pewnego stopnia skompensowany przez spadek poziomu korzystania z systemu banków korespondentów. W tym zakresie wolumen korzystania z banków korespondentów w strefie euro zmniejszył się od początku funkcjonowania Europejskiej Unii Monetarnej i wszystko wskazuje na to, że ten proces będzie kontynuowany.

Jest prawdopodobne, że przyspieszenie tego procesu nastąpi w 2002 roku, ponieważ wraz z wprowadzeniem banknotów i monet euro nie będą już

potrzebne specyficzne relacje między bankami korespondentami do przetwarzania płatności w różnych walutach.

10. Integracja systemu rozliczeń w Polsce z systemem TARGET

W Polsce systemem rozliczeń wielkokwotowych brutto jest system SORBNET, prowadzony w centrali Narodowego Banku Polskiego. Europejski Bank Centralny nie określił do końca 2000 roku, jak wcześniej planował, warunków i terminu uczestnictwa systemów RTGS¹¹ z krajów akcesyjnych w systemie TARGET. W związku z tym prace, związane z ewentualnym przygotowaniem krajowego systemu RTGS do szczegółowych rozwiązań, które obowiązują w systemie TARGET, będą kontynuowane po podjęciu odpowiednich decyzji przez Europejski Bank Centralny [*Information...*, 2000].

Bibliografia

- Information guide for credit institutions using TARGET*, 2000, Europejski Bank Centralny, listopad.
- Sprawozdanie z działalności Narodowego Banku Polskiego w 2000 roku*, 2001, Narodowy Bank Polski, Warszawa.
- Szymański M., 1999, *Kierunki zmian w systemach rozliczeń międzybankowych w kontekście wchodzenia Polski do struktur europejskich*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.
- TARGET Annual Report 2000, 2001*, Europejski Bank Centralny, maj.

A b s t r a c t The System of Payment Settlements in the European Union

AThis article is concerned with the problems of the system of payment settlements in the European Union. This system is significant for adaptation of the settlement systems in Poland within the context of the forthcoming entry of Poland into the European Union. The article brings closer the following problems concerning large-quota payment settlements TARGET: the origin and rise of the system, the principles of its functioning, criteria of participation, the structure, payment flows and the challenges standing before the system. In the end the perspectives of integration of the Polish settlement systems with the TARGET system were signalled.

¹¹ Real-time Gross Settlement.